

2.15. TVRZ VE ŠTĚMĚCHÁCH

Okrouhlé tvrziště s pozůstatky zdiva kamenné tvrze se zachovalo na východním okraji vsi Štěměchy, která se nachází 12 km západně od Třebíče. Celý objekt je volně přístupný a téměř kruhové tvrziště o průměru asi 50 m je velmi zřetelně ohraničeno dvěma vodními příkopy.²⁶⁵ Ves Štěměchy s částečně zachovanou zříceninou tvrze láká také letními kulturními akcemi, kterou je například Bitva o tvrz v rámci Štěměšských historických slavností. Ty se konají vždy jednou za rok v létě a nastiňují dobu panování krále Jana Lucemburského. Během celodenního programu se zde můžeme zúčastnit několika bitev, šermířských zápasů, shlédnout gotické tance a poslechnout si středověkou hudbu zprostředkovanou hudebníky z královského města Znojma a mnohé další (příloha 23-26).

Samotná tvrz byla pravděpodobně tvrzí strážní, na což lze usuzovat z její lokace na pomezí, ale také na trase staré Haberské cesty. Ta v dobách Přemyslovců spojovala Znojmo s Prahou a vedla po mnohá staletí přes Česlavice, Římov, Heraltice či Jihlavu, kde se nacházely další tvrze a také se zde vybíralo mýto. Trasa Haberské stezky se později změnila. Za doby Marie Terezie zcela zanikla a byla nahrazena tzv. Císařskou silnicí vedoucí přes Želetavu a Stonařov.²⁶⁶

Za zmínku také stojí místo s názvem "Královský kopeček", nacházející se poblíž Štěměch, které patří neoddelitelně k dějinám obce i tvrze. Právě z tohoto místa prý pozoroval Matyáš Korvín pohyby vojsk za česko-uherských válek a plnění svých rozkazů, mezi které patřilo i vypalování osad a vyvražďování obyvatel na panství Oldřicha Miličína. Je jakýmsi mlčenlivým památníkem

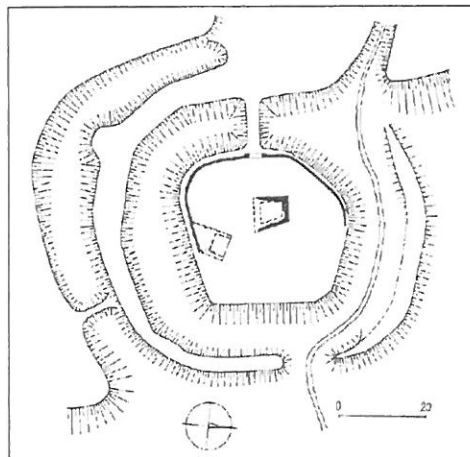
²⁶⁵ <<http://www.hrady.cz/index.php?OID=685>>. poslední aktualizace 28. 5. 2002. [cit. 2007-3-8].; NEKUDA, V.-UNGER, J.: c. d., s. 280.

²⁶⁶ <http://www.shs.shonik.com/shs_historie.html>. poslední aktualizace 4. 8. 2007. [cit. 2007-8-11].

krvavých událostí, kterými zaplatila obec i okolní vsi za věrnost králi Jiřímu z Poděbrad.²⁶⁷

Terénní situace:

Pozůstatky tvrže se nacházejí na nejnižším místě obce v téměř plochem terénu, který je značně narušen zástavbou a povrchovou úpravou. Stopy původní zástavby tak jsou bez archeologického výzkumu těžko zjištělné. Jedinou dochovanou částí je zbytek hranaté věže s lichoběžníkovitým půdorysem, který je zajištěn proti rozpadu kamenným zdivem. K nejdělsí straně věže o rozměru 7,1 m se v pravých úhlech připojovaly další strany dlouhé 5,4 a 6,7 m. Jejich konce pak byly šikmo spojeny zdí širokou cca 1,5 m.

Obr.47: Terénní náčrt tvrziště

Pravděpodobně se jednalo o několikapatrovou obytnou věž.²⁶⁸

Centrální věž stála na sídelní plošině s osami 35 a 37 m, která byla obehnaná příkopem a poměrně širokým valem (obr.48). Badatelé se zmiňují i o možnosti dvojitého valu, kterým je asi míněn druhý příkop, dochovaný na jižní straně plošiny v místech, kde terén od tvrže stoupá. Oba příkopy byly přes 12-14 m široké a 8 m hluboké a oba byly napuštěny vodou ze soustavy rybníků nad tvrzí. Vzniknuvší val mezi příkopy tak dosahoval v některých částech až 7 m, které M. Plaček vysvětluje jako možnost, že tato místa byla obsazena obránci. Svoji teorii podložil náznakem zemní bašty na jihovýchodní straně plošiny.²⁶⁹

O zavodňování příkopů se přičinila soustava rybníků nad tvrzí, o čemž svědčí i vysoká hráz poblíž tvrže.

²⁶⁷ <http://www.shs.shonik.com/shs_historie.html>. poslední aktualizace 4. 8. 2007. [cit. 2007-8-11].

²⁶⁸ PLAČEK, M.: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, zámků a tvrží. Praha 2001, s. 616.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 616-617.

Samotnou tvrz pak obklopoval ze spodní strany největší rybník z celé soustavy s názvem Chobot. Nad tvrzí se pak nacházely hospodářské budovy přilehlého dvora, který měl alodní výsadu (byl svobodný, dědičný a zapisoval se v ZD). Díky tomuto právu lze předpokládat, že dvůr i tvrz náležely zeměpánovi, který na tvrz vladyku dosazoval.²⁷⁰

Historie:

První zmínku o vsi Štětěchách můžeme zaznamenat v listině z roku 1279, ve kterém se zmiňuje také jméno Cuzkrajovo. Ten byl v té době sudím ve Znojmě a společně s purkrabím města Znojma řešil spor mezi Luckým klášterem a městem Znojmem. Protože byl znojemský purkrabí oblíbencem Přemysla Otakara II., lze předpokládat, že i Cuzkraj byl za své služby Znojmu obdarován zeměpánem některými statky čítajícími i obec Štětěchy. Cuzkraj by se tak stal prvním držitelem Štětěch. Není vyloučeno, že zmiňovaný Cuzkraj, nebo také Cizkraj, byl členem rodu Ranožirovců, kteří měli v erbu paroh.²⁷¹

Ještě někdy před rokem 1368 držel ves Příbek ze Štětěch a od daného roku byl majitelem vsi uváděn Huk ze Štětěch, který zde zajistil věno své ženě Kláře. Také další majitel Adam ze Štětěch zapsal roku 1378 věno na tvrzi a dvoře své manželce Lunetě. Jedná se o první zmínku o tvrzi, přesto že je zřejmé, že tvrz jako sídlo vladyků ze Štětěch byla vystavěna již dříve. Jeho nástupce Jošt Tluksa z Božejova pak v roce 1386 prodal ves i s dvorem, lesy a veškerým příslušenstvím Petru Hechtovi z Rosic, který sídlil v Heralticích. Štětěchy tak připadly k heraltickému panství.²⁷²

Po Petru Hechtovi z Rosic byla ves i s tvrzí a dvorem ve vlastnictví Jodoka, který měl za manželku Jitku

²⁷⁰ <http://www.shs.shonik.com/shs_historie.html>. poslední aktualizace 4. 8. 2007. [cit. 2007-8-11].

²⁷¹ PLAČEK, M.: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, zámků a tvrzí. Praha 2001, s. 617.

²⁷² PLAČEK, M.: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, zámků a tvrzí. Praha 2001, s. 616-617.; <http://www.shs.shonik.com/shs_historie.html>. poslední aktualizace 4. 8. 2007. [cit. 2007-8-11].

z Kunštátu. Po něm se stal majitelem vsi Vzňat, ze kterého vyvrcholily spory mezi Hechty a rukštejnskými Valdštejnny. Roku 1408 tedy vpadl Hynek z Valdštějna do Štěměch a tvrz pobořil. Valdštějn v té době vlastnil nejen hrad Rukštejn, na kterém sídlil, ale také hrad Sadek, který byl v roce 1312 rozbořen Janem Lucemburským. Napadení vsi tehdy umožnily četné spory týkající se dělení majetku mezi pět sourozenců. Tvrz byla dalším nástupcem Bernardem Hechtem opět obnovena a společně se vsí byla v držení rodu Hechtů až do jeho vymření v roce 1453. Tehdy byly všechny jeho statky zastaveny králem Jiřím ve prospěch Přemkovi, knížeti Těšínskému.²⁷³

Již v roce 1464 byla tvrz i se vsí prodána Oldřichu z Miličína, který byl věrným stoupencem krále Jiřího. Později se společně s králem účastnil dobývání hradu Cornštějna, za což dostal darem statky heraltického panství i všechen majetek bývalého rodu Hechtů. Král Jiří si tak Miličína značně zavázal a ten byl pak nucen postavit se proti Matyáši Korvínovi. Když tedy počátkem roku 1468 vypravil král Jiří z Poděbrad vojsko proti rakouskému arcivévodovi Fridrichovi III., musel se Oldřich z Miličína zajisté také účastnit. Na stranu císaře se logicky postavil Matyáš Korvín a porážka královského vojska se těžce projevila i na majetku a obyvatelstvu Štěměch. Ves i s tvrzí obsadil Matyášův stoupenec Jindřich z Hradce, jinde také uváděný jako Jindřich Hradský z Telče, kterému byly darovacím listem za pomoc v bojích Štěměchy věnovány. Ostatní statky Miličínů, včetně vsí Heraltic a Opatova, pak byly Matyášovými vojsky vypáleny a obyvatelstvo vyvražděno. Teprve po smrti Matyáše v roce 1491 byly všechny bývalé Oldřichovy statky navraceny do užívání jeho potomkovi Přibíkovi z Miličína, který v té době sídlil v Heralticích.²⁷⁴

²⁷³ ZEMEK, M.–HOSÁK, L.: c. d., s. 223-224.; NEKUDA, V.–UNGER, J.: c. d., s. 280.

²⁷⁴ <http://www.shs.shonik.com/shs_historie.html>. poslední aktualizace 4. 8. 2007. [cit. 2007-8-11].

Přibíkův syn Oldřich z Miličina hned v roce 1505 postoupil tvrz i s příslušenstvím pánům z Valdštějna. V zápise zemských desek se v roce 1505 výslovně uvádí převod tvrze i vsi Štěměchy, což značí, že obě byly plně v užívání a nebyly za válek mezi Jiřím a Korvínem nijak zvlášť poničeny. Bratři Zdenek a Burjan z Valdštějna tak připojili Štěměchy natrvalo k brtnickému panství, čímž asi tvrz ztratila svoji sídelní funkci a byla posléze opuštěna.²⁷⁵

Vybraná literatura:

NEKUDA, V. - UNGER, J.: Hrádky a tvrze na Moravě. Brno 1981, s. 280.

PLAČEK, M.: Hradý a zámky na Moravě a ve Slezsku. Praha 1999, s. 295.

Dostupné prameny:

ZDB, I., s. 132, č. 563.; s. 176, č. 480.; s. 264, č. 205.

ZDB, II., s. 119, č. 215.

P, II., s. 168, č. 674.

²⁷⁵ <http://www.shs.shonik.com/shs_historie.html>. poslední aktualizace 4. 8. 2007. [cit. 2007-8-11].; PLAČEK, M.: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, zámků a tvrzí. Praha 2001, s. 617.; ZEMEK, M.–HOSÁK, L.: c. d., s. 223-224.